

ADATOK AZ „INFRAOLIGOCÉN” DENUDÁCIÓ HATÁSÁNAK ISMERETÉHEZ A DOROGI TERÜLETEN

GIDAI LÁSZLÓ—SIPOSS ZOLTÁN*
(1 ábrával)

Összefoglalás: A Dorogi-medence területén az oligocén eleji letarolás mértékét a negyedkori és oligocén képződmények elhagyásával készült térkép segítségével tanulmányoztuk. Az oligocén összletnek konzerváló, rögzítő szerepe volt.

Négy nagyobb területet különítettünk el: A különböző mértékben letarolt övek elrendeződéséből arra lehet következtetni, hogy az eocén-oligocén közötti szerkezeti mozgások uralkodó szerkezeti iránya ÉK—DNY-i volt.

A Dorogi-medencét déli irányban lehatároló oligocénnel elfödött triász hátság Dág—Bajna—Szomor felé nagy területen nyomozható. A Dorogi-medence területén megismert eocén összlet viszonylag épen maradt állapotban Héreg—Tarján irányában remélhető. Bajna—Szomor—Baglyas-hegy között csak kisebb, elszigetelt eocén foszlányokra lehet számítani.

A negyedkori és oligocén képződmények elhagyásával szerkesztettük meg „A Dorogi-medence fedetlen térképvázlatát”-t, azzal a céllal, hogy a monográfusok által megállapított „infraoligocén” denudációt az egész Dorogi-medence, tehát a Gerecse és Pilis-hegység közötti területen vizsgálva térképen rögzítsük a többé, vagy kevésbé letarolt, vagy épen maradt területeket.

Az infraoligocén denudáció tényének felismerésére a Dorogi-medence monográfiáinak — Rozlozsnik P. Schréter Z. Telegdi Roth K. — érdeme. E jelenségre klasszikus monográfiájukban többször is utaltak. Telegdi Roth K. (1927) a Dorogi-medence területén tett megismerés jegyében foglalkozott a móri és kiskyóni területtel.

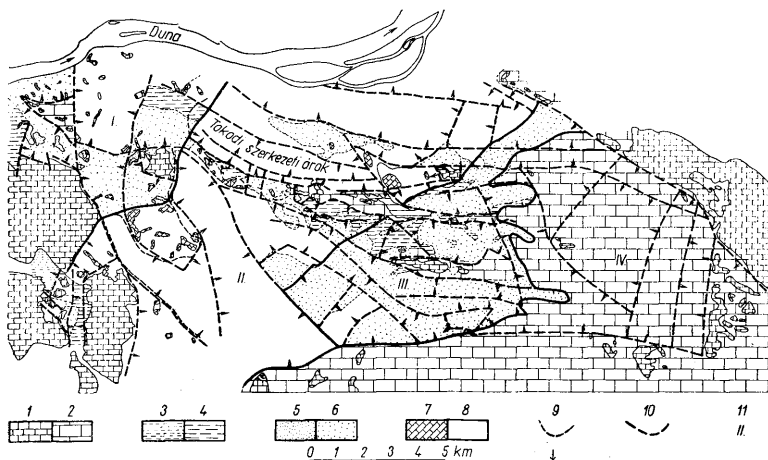
Vadász E. (1953, pag. 153) a tatabányai XV-ös akna területéről számol be az oligocéneleji lepusztításról, s a magyarországi oligocén kifejlődésének áttekintésében (1953, 1960) az oligocén alján denudációs hízagot jelöl. Szóts E. (1956) eocén monográfiájának összesítő táblázatában s a részterületek tárgyalásánál utalt az infraoligocén denudációra.

Az infraoligocén denudáció mértékének tanulmányozásához Dorogi-medencei viszonylatban legcélszerűbbnek a Dorogi-medence negyedkori és oligocén képződményektől fedetlen földtani térképe mutatkozott. A felszíni és negyedkori rétegek alatti eocén képződmények területét figyelmen kívül hagytuk. Ezeket a területeken több szárazulati periódus hatása összegeződik. Ezúttal ugyancsak nem foglalkozunk az eocénen belüli lepusztítások bonyolult kérdésével. Az oligocéneleji letarolás jelenségét az eocén rétegsorra diszkordánsan települő oligocén összlet őrizte meg számunkra. Az oligocéneleji letarolás mértéke szerint a Dorogi-medence területén négy nagyobb összefüggő területet különíthetünk el (1. ábra).

Vizgált területünk É-i, K-i, és D-i határán az oligocén képződmények túlterjednek. Ny-on nagyjából a nyergesújfaluí Búzás-hegy, a bajóti Öregkő, Domonkos-hegy, a Somberek, a bajnai tűzállógyagbánya vonaláig mutathatók ki.

Az eocén képződmények letaroltságának mértéke szerint négy nagyobb összefüggő területet különítettünk el. I. terület. Nagy területen belül felszínre bukkan, vagy a

* Előadva a Magyarhoni Földtani Társulat 1965. nov. 12-i előadó ülésén

1. ábra. Dorogi-medence fedetlen térképábrázolása (az oligocén és negyedkori képződmények elhagyásával). Szerkesztette: Gidai L.—Siposs Z. 1965.

Magyarázat: 1. Mezozoos alaphegység (felszínen), 2. Mezozoos alaphegység (elfedve), 3. Alsóecén (felszínen), 4. Alsóecén (elfedve), 5. Középsőecén (felszínen), 6. Középsőecén (elfedve), 7. Felsőecén (felszínen), 8. Felsőecén (elfedve), 9. Fontosabb törések, 10. Oligocén nyugati határa, 11. Területegység

Abb. 1. Abgedeckte Kartenskizze des Doroger Beckens (mit Weglassung der oligozänen und quartären Ablagerungen). Hergestellt von L. Gidai und Z. Siposs, 1965.

Erklärung: 1. Mesozoisches Grundgebirge (an der Tagesoberfläche), 2. Mesozoisches Grundgebirge (bedeckt), 3. Untereozän (an der Tagesoberfläche), 4. Untereozän (bedeckt), 5. Mitteleozän (an der Tagesoberfläche), 6. Mitteleozän (bedeckt), 7. Obereozän (an der Tagesoberfläche), 8. Obereozän (bedeckt), 9. Wichtigere Brüche, 10. Westliche Grenze des Oligozän-Vorkommens, 11. Gebieteinheit

negyedkori képződmények alatt kimutatható az alsóecén kőszénfekvő-sorozat, az alsóecén szubplanulátusos-operkulinás agyagmárga. Bajót és Lábatlan között a középsőecén, Bajót és Nyergesújfalu környékén a felsőecén van a felszínen és a negyedkori képződmények alatt. Az említett nagymérvű letarolásban az oligocéneljeji denudáció'n kívül része lehetett az esetleges oligocén alatti és utáni lepusztulásnak. Viszonylag teljes az ecén rétegsor a Nyergesújfalu—Bajót között húzódó É—D-i irányú szerkezeti árok területén. A felszínen és a negyedkori képződmények alatt felsőecén van.

II. terület. 6—8 km széles s mintegy 13 km hosszú ÉD—DNy-i irányú teljesebb ecén rétegsor terület húzódik helyenként 600 m-nél is vastagabb oligocén összlet alatt Dorog—Esztergom-tábor—Tát-tól a Somberek—Bajna vonalig. A körvonalazott terület mintegy 90%-án felsőecén nummuliteszes mészkő van az oligocén alatt.

Alárendelten alsóecén fekvő-összlet, kőszénösszlet, szubplanulátusos—operkulinás agyagmárga, a középsőecén rétegek is mutatkoznak. Erre a területre esnek a tokodaltárói bányák, XV-ös akna, Erzsébet-akna, Ebszónyi-bányák, XVII-es akna, Új-Ebszónyi—Mogyorósbánya és Domonkos-hegy kutatási területe, és a részleteiben még fel nem tárt Nagysáp—Sárisáp süllyedék területe.

III. terület. DK-re van egy 3—5 km széles ÉK—DNy-i irányú pászta, amelynek DNy-i kétharmadán az oligocén alatt a mezozoos és alsóecén képződmények

mellett a középsőeocén rétegek a legelterjedtebbek. Alsó-, középsőeocén és oligocén barnakőszéntelepeket művelnek a terület következő bányáiban: VIII-as akna (Dorog), I—II. akna (Csolnok); IX., XII., XIV. akna (Borókás), XIX. akna (Sárisáp).

IV. terület. Előbbi területektől keletre és délre a Dorogi-medencei eocén barnakőszénterület természetes határaként nagy kiterjedésű oligocén képződményekkel elfödött triász terület van.

Összefoglalás:

A Dorogi-medence területén az oligocén-eleji letarolás mértékét a negyedkori és oligocén képződmények elhagyásával készült térkép segítségével tanulmányoztuk. Az oligocén összletnek konzerváló, rögzítő szerepe volt. A letaroltság mértéke szerint négy nagyobb összefüggő övet különítettünk el. A különböző mértékben letarolt övek elrendeződéséből arra következtethetünk, hogy az eocén-oligocén közötti szerkezeti mozgások uralkodó iránya ÉK—DNy-i volt.

A Dorogi-medencét déli irányban lehatároló oligocénnel elfödött triász hátsági Dág—Bajna—Szomor felé nagy területen belül nyomozható. Véleményünk szerint kutató munkálatok megfelelő földtani és geofizikai előkészítésével még több kisebb kiterjedésű, de bányatelepítésre is alkalmas települési helyzetű eocén barnakőszénterület feltárása van hátra. És itt elsősorban az infraoligocén denudációtól megkímélt területekre gondolunk

IRODALOM — LITERATUR

Rozlozsnik P.—Schréter Z.—Telegdi Roth K. (1922): Az esztergomvidéki szénterület bányaföldtani viszonyai. Budapest. — Szóts E. (1956): Magyarország eocén (paleocén) képződményei. Geol. Hung. ser. geol. tom. 9. — Telegdi Roth K. (1927): Az infraoligocén denudáció nyomai a Dunántúli Középhegység északnyugati peremén. Földt. Közl. LVII. — Vadasz E. (1953): Magyarország földtana. Budapest. — Vadasz E. (1960): Magyarország földtana. Budapest, II. kiadás.

Über die Wirkung der „infraoligozänen” Denudation im Doroger Gebiet

VON

L. GIDAI—Dr. Z. SIPOSS

Verfasser haben das Mass der früholigozänen Abtragung im Raume des Doroger Beckens mit Hilfe von abgeleckter Karte mit Weglassung quartärer und oligozäner Bildungen ermittelt. Der oligozäne Schichtkomplex spielte eine konservierende, fixierende Rolle. Vier grössere, zusammenhängende Zonen sind unterschieden worden.

Aus der Anordnung der in verschiedenem Masse abgetragenen Zonen wird es darauf geschlossen, dass die im Zeitraum zwischen dem Eozän und Oligozän stattgefundenen tektonischen Bewegungen überwiegend NE-SW gerichtet waren.

Der triasische Rücken, der mit oligozänen Ablagerungen bedeckt ist und das Doroger Becken vom S abgrenzt, lässt sich nach Dág—Bajna—Szomor in einem breiten Raum verfolgen.

Verfasser sind der Auffassung, dass bei entsprechender geologischer und geophysikalischer Vorbereitung noch mehrere, zwar kleinere, aber nach den Lagerungsverhältnissen bauwürdige eozäne Braunkohlenlagerstätten erkundet werden können. Dabei kommen vor allem die von der infraoligozänen Denudation verschonten Gebiete in Betracht.